

Grote veranderingen in de migratie met Duitsland en België

'Kabinet vreest massale toestroom van Duitse studenten', kopten *Elsevier* en de *Volkskrant* op 28 december jl. Het vertreksaldo van -10% richting Duitsland (2002-2003) is in zeven jaar veranderd in een vestigingsoverschot van +10%. Mede door de crisis is de migratie met Duitsland en ook België de laatste jaren sterk veranderd. Achter de saldo's per land schuilen echter heel verschillende stromen per regio en leeftijdscategorie.

In 2006 schreven Van Houtum en Gielis in *Geografie* over de migratie met onze buurlanden. Die is de laatste jaren echter aan het veranderen. De animo van Nederlanders om net over de grens te gaan wonen neemt door de economische crisis af. En uit Duitsland groeit de toestroom van jongeren die in Nederland komen studeren enorm. Het

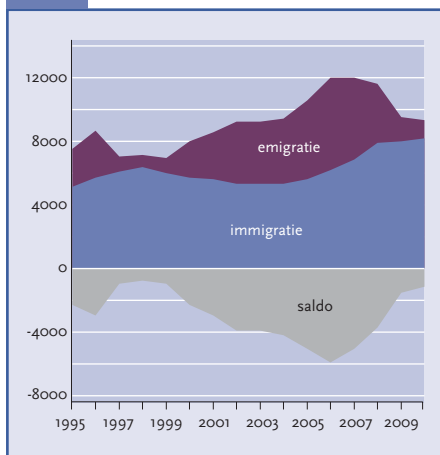
migratieverlies met België van ongeveer 5000 personen per jaar is teruggelopen tot 1000 (figuur 1). Met Duitsland is een klein verlies omgeslagen naar een immigratieoverschot van meer dan 3000 per jaar (figuur 2). Wat zijn de achtergronden en de regionale spreiding van deze ontwikkelingen?

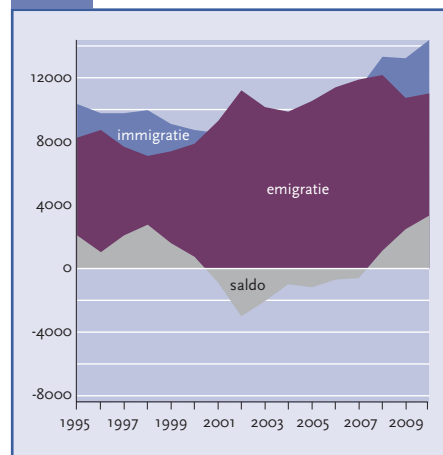
Veel kruismigratie

Er vinden veel migraties heen en weer plaats. In 1995-2010 kwamen er zo'n 100.000 immigranten uit België en was de emigratie bijna 150.000. Het vertreksaldo met België was daarmee 19% van alle migratiebewegingen (het rendement), wat wijst op een sterk gerichte uitstroom. Maar dat verandert nu

Figuur 1: Migratie tussen Nederland en België

Figuur 2: Migratie tussen Nederland en Duitsland

Figuur 3: Migratie met België naar geboorteland

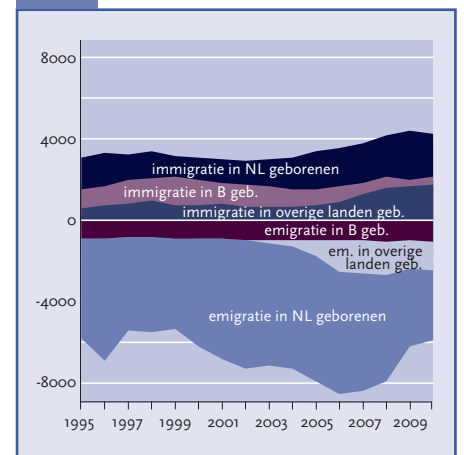

FOTO: BLOG.STUDIËN-IN-HOLLAND.DE

sterk. In 2005 was het rendement 31%, in 2010 nog maar 6%. De gerichte emigratie is dus fors verminderd. De migratie met België wordt gedomineerd door in Nederland geboren vertrekkers en terugkeerders, en hun vertrek naar België blijkt flink terug te lopen (figuur 3). Aan de andere kant is er een aanzienlijk trek naar Nederland van migranten

die in België zijn geboren (30% van alle migratiebewegingen). Het is zeer aannemelijk dat dit merendeels kinderen uit Nederlandse gezinnen zijn die het leven in Nederland oppakken voor opleiding, carrière en gezinsvorming.

De migratie met Duitsland geeft een wisselender beeld. In 1995-2000 is er een vestigingsoverschot naar Nederland van meer dan 10%. Dat slaat om in een vertrekoverschot naar Duitsland, vooral in 2002 en 2003, van ruim 10%. De laatste drie jaren is dit weer omgedraaid in een vestigingsoverschot uit Duitsland, van opnieuw meer dan 10%. Anders dan bij België betreft de migratie met Duitsland ongeveer evenveel in Nederland als in Duitsland geboren (figuur 4). In de laatste drie jaren neemt vooral het aantal Duitse immigranten toe.

Motieven

België

In 2005 overtreft de emigratie van gezinnen met kinderen naar België het aantal immigrerende gezinnen vanuit België (figuur 5) duidelijk – in beide gevallen gaat het vooral om Nederlanders. In alle leeftijdsklassen is er een vertrekoverschot naar België, met uitzondering van de 70-plussers, van wie er meer terugkeren naar Nederland.

Tussen 1991 en 2006 is het aantal Nederlanders in België bijna verdubbeld. De voornaamste reden is goedkoper wonen en een milder belastingregime. Veel van hen blijven

De laatste drie jaar neemt vooral het aantal Duitse immigranten toe

werken in Nederland. Dit leidt tot een aanzienlijke groei van inkomende grenspendel tot bijna 45.000, waarvan 60% de Nederlandse nationaliteit heeft. Daarnaast gaan er veel Nederlanders in België studeren, vooral in opleidingen waarvoor in Nederland een *numerus clausus* bestaat, voornamelijk geneeskunde en gezondheidswetenschappen.

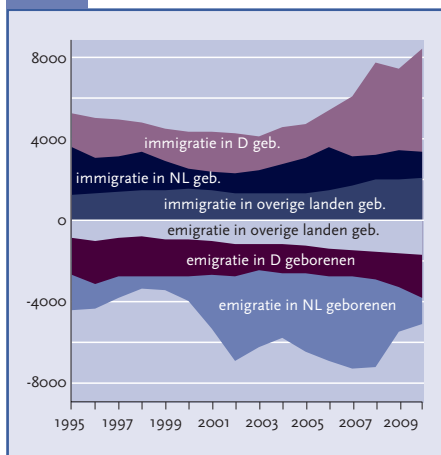
In 2009 is het beeld veranderd. Vertrek en vestiging van gezinnen zijn meer in evenwicht. Migratie van jonge volwassenen neemt sterk toe. Er komen nu iets meer jonge volwassenen naar Nederland dan er naar België vertrekken. Onder hen zijn ongetwijfeld kinderen uit Nederlandse gezinnen die het leven in Nederland oppakken. Tegelijkertijd gaan steeds meer jongeren studeren in België.

Jonge vrouwen zijn bij de migratie ver in de meerderheid. Zij gaan eerder uit huis in verband met studie en relaties. Geneeskunde trekt veel vrouwen.

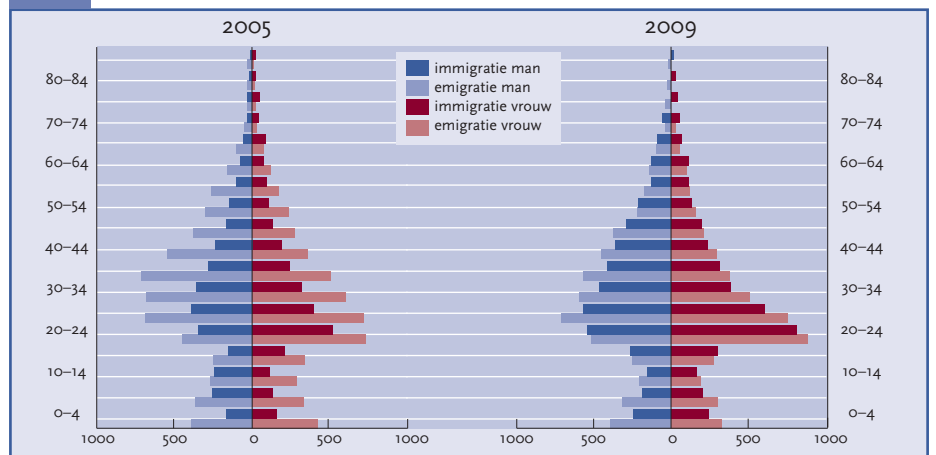
Duitsland

Met Duitsland is in 2005 nog een klein emigratieoverschot; in de jaren ervoor is dat veel groter geweest (figuur 6). De migranten zijn

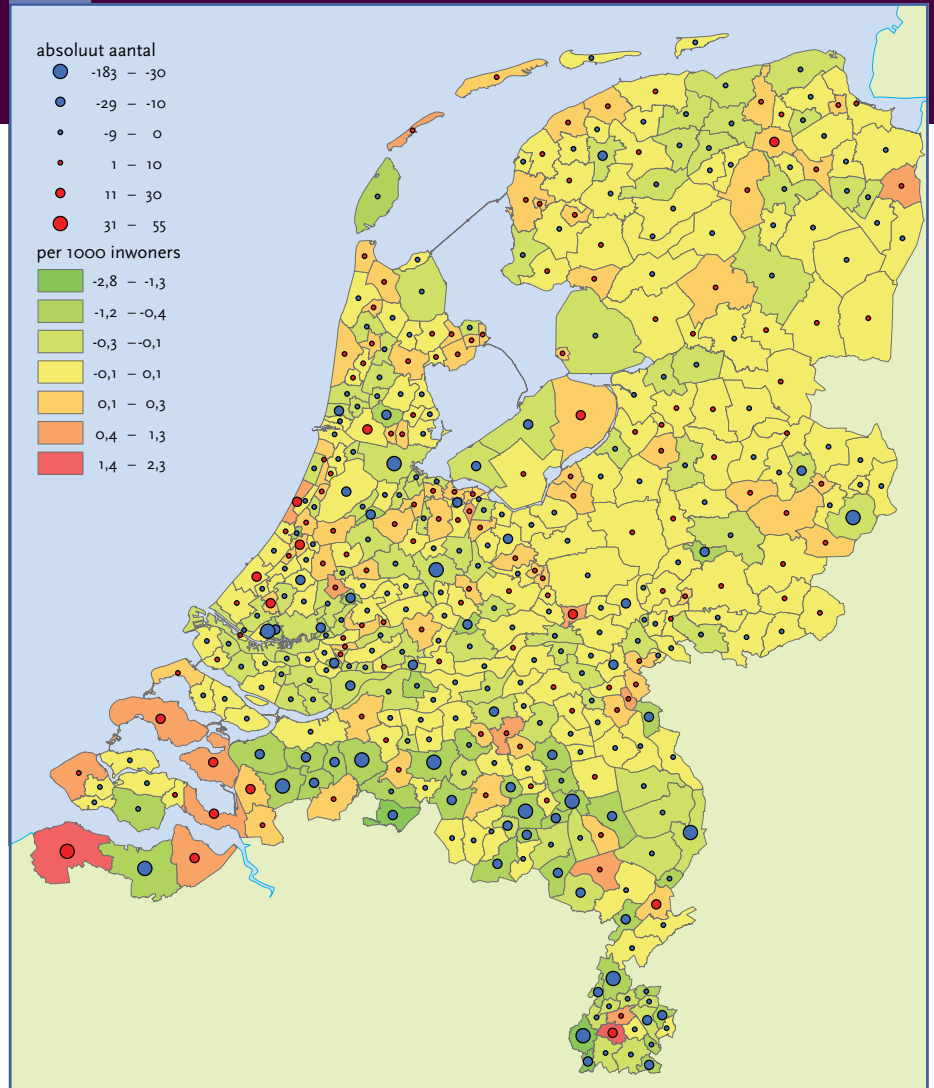
Figuur 4: Migratie met Duitsland naar geboorteland

Figuur 5: Migratie met België (2005 en 2009)

Figuur 7: Migratiesaldo met België (2009)

vooral Nederlandse gezinnen, en Duitse alleenstaanden die terugkeren. De Nederlandse gezinnen die zich net over de grens vestigen, doen dat vooral vanwege het wonen: goedkoper voor meer kwaliteit. Ze blijven werken in Nederland. Er pendelen meer dan 55.000 mensen vanuit Duitsland, van wie ongeveer 35% Nederlanders.

De immigranten zijn voor meer dan 85% alleenstaande Duitse jongeren, van wie een grote meerderheid vrouw is. Onder de immigranten zijn ook terugkerende Nederlanders, voornamelijk gezinnen.

In 2009 valt de toename van Duitse studenten op, met een nog grotere meerderheid aan vrouwen. Deze toestroom trekt de aandacht van de landelijke politiek. Omdat de collegegelden niet kostendekkend zijn, wordt de opleiding van een buitenlandse student gemiddeld met €6000 gesubsidieerd. Het kabinet wil met Duitsland een verrekeningsstelsel afspreken. De vertegenwoordiger van de Duitse minister van Onderwijs reageert in een interview dat Nederland dit kan vergeten en dat er alleen op Europees niveau over een verrekeningstelsel te praten valt. Sommige opleidingen in Nederland worden overspoeld met Duitse studenten en dat zet de kwaliteit onder druk. Anderzijds zijn er instellingen die deze studenten graag aantrekken om inkomsten te genereren en opleidingen in stand te houden. Staatssecretaris Zijlstra heeft het vooral gemunt op volledig in het Duits gegeven opleidingen en dreigt met sluiting. Maar hij ziet ook voordelen aan de komst van gemotiveerde buitenlandse

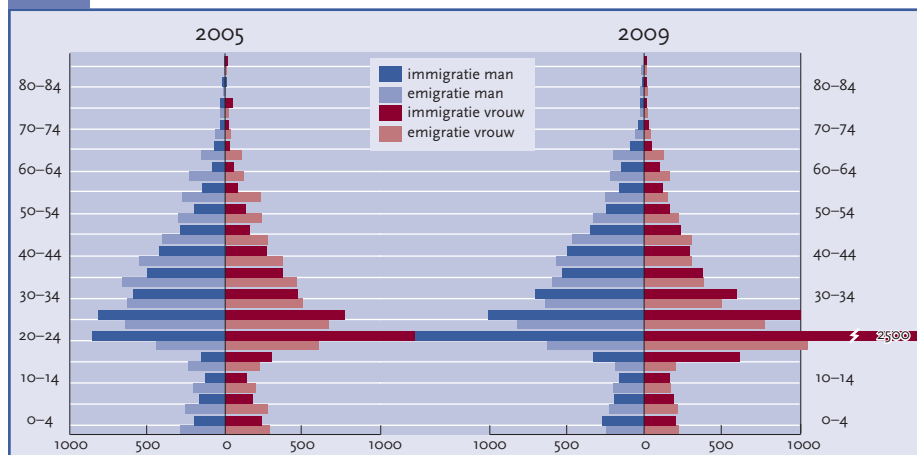
studenten en hun contacten met Nederland. De reden van de studenteninstroom is dat voor bepaalde opleidingen in Duitsland strenge eisen gelden op basis van behaalde examencijfers, of een numerus clausus. Bijvoorbeeld bij psychologie, bedrijfskunde, sociaalpedagogische hulpverlening, politologie en communicatie. Studeren in

Nederland is dan een optie. Ook waarderen Duitse studenten de kwaliteit, sfeer en kleinschaligheid in de Nederlandse opleidingen.

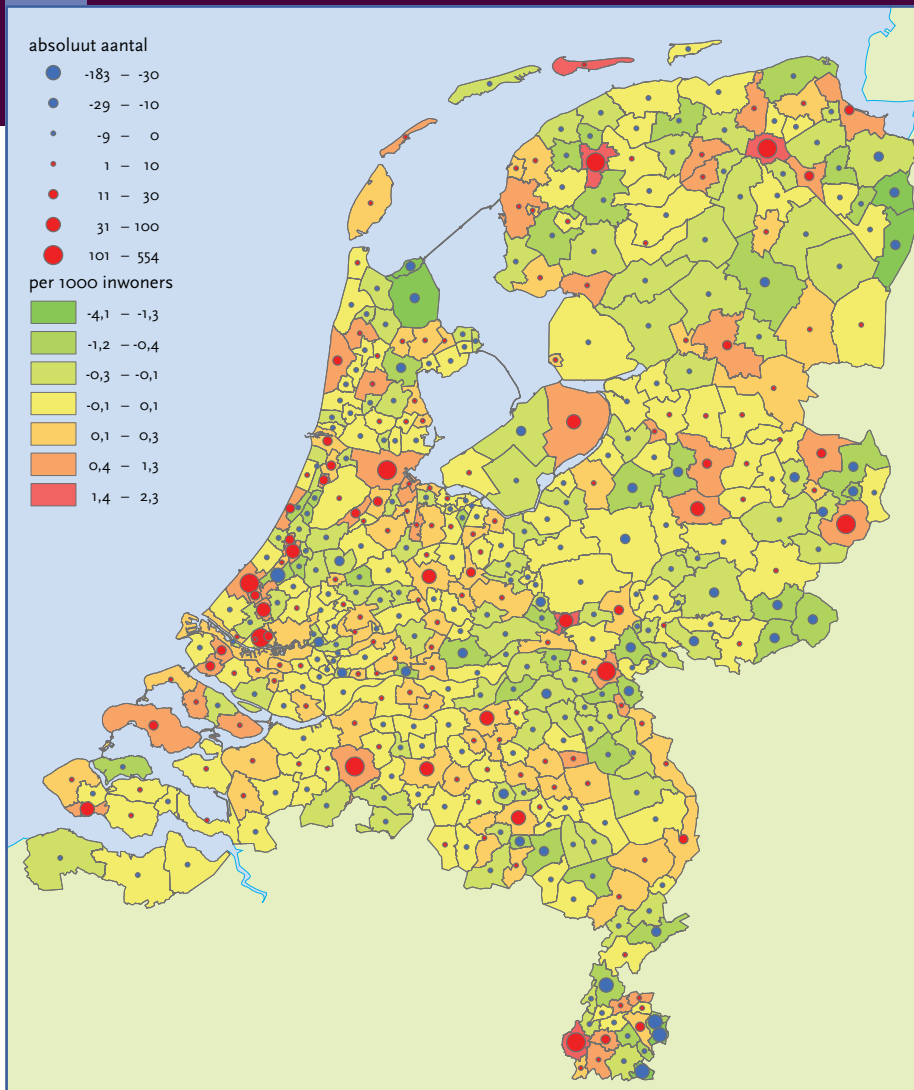
In 2009 is ook het vertrek van Nederlandse gezinnen die net over de grens gaan wonen teruggelopen. In de eerste plaats komt dit door de economische crisis. De verkoop van het huis in Nederland is moeilijk en brengt minder op. Daar komt bij dat de instroom van Nederlanders de huizenprijzen in de Duitse grensstreek heeft opgedreven. Vervolgens wordt de verkoop van een huis in Duitsland door die prijs en door het wegvalen van de vraag moeilijker. Dus financieel zijn er meer risico's en belemmeringen.

Dan is er het sociale aspect. Nederlanders uit de grensstreek die net over de grens in Duitsland gaan wonen, blijven sterk op Nederland georiënteerd en sturen bijvoorbeeld hun kinderen meestal naar Nederlandse scholen. Ze blijven in Nederland werken en de sociale contacten blijven beperkt tot mede-Nederlanders en familie en vrienden aan de andere kant van de grens. Zo ontstaan Nederlandse enclaves. Immigranten uit de rest van Nederland integreren meer met de Duitse gemeenschap en sturen hun

Figuur 6: Migratie met Duitsland (2005 en 2009)

Figuur 8: Migratiesaldo met Duitsland (2009)

kinderen vaker naar een Duitse school. In de grensstreek in België gaan 30.000 Nederlandse kinderen naar Belgische scholen. Hier ontbreekt natuurlijk de taalbarrière.

Regionale patronen

België

Het ligt voor de hand dat de migratie met België hoofdzakelijk in de grensstreken speelt (figuur 7). De kaart toont met cirkels het saldo in absolute aantallen en met kleur het relatieve effect op de bevolkingsomvang. In de gemeentelijke cijfers ontbreken de administratieve correcties op de emigratiecijfers (door latere registratie), waardoor de emigratie landelijk 24% hoger uitkomt. De saldi op de kaart zijn dus te hoog, maar de regionale verdeling komt wel duidelijk uit de verf. De migratie blijkt zich niet te beperken tot vooral de grensstreken. Uit heel Nederland zijn mensen over de grens in België gaan wonen. Zij komen vooral in de grensstreken terecht, daarnaast ook in Brussel en in de oostelijke Ardennen. In veel Brabantse en Limburgse gemeenten is er nog een aanzienlijk vertrekoverschot. Een aantal Zeeuwse

gemeenten heeft in 2009 een groot immigratieoverschot, ook relatief gezien. Onbekend is of dit Nederlandse terugkeerders zijn. Zeeuws-Vlaamse en West-Brabantse woningcorporaties proberen meer huurders en kopers uit België aan te trekken om leegstand tegen te gaan. Verder speelt de migratie in de universiteitssteden duidelijk een rol, met zowel een vertrek- als een vestigingsoverschot. Het eerste heeft te maken met de langere migratiegeschiedenis van studenten met België, waardoor starters en afgestudeerden meer in evenwicht kunnen zijn. De recente toestroom van Duitse studenten zal over enkele jaren ook weer tot toename van emigratie naar Duitsland leiden (terugkeerders).

Duitsland

Het regionale beeld van de migratie met Duitsland wordt gedomineerd door de vestigingsoverschotten van Duitse studenten in de gemeenten met hogere opleidingen (figuur 8). Ook in deze kaart is de emigratie onderschat. De landelijke correctie bedroeg 30% meer emigratie. Studenten melden hun vertrek dikwijls niet en dat wordt dan pas later vastgesteld. Het vertrek van gezinnen is

in een aantal grensgemeenten nog steeds van betekenis, hoewel dus afgenomen.

Grote verschillen

Het blijkt dat de migratie met onze buurlanden sterk van karakter verschilt. Bij België betreft het vooral Nederlanders die over de grens gaan wonen of in België gaan studeren, en kinderen van Nederlandse gezinnen in België die naar Nederland komen als ze uit huis gaan. Het aantal gezinnen dat over de Belgische grens gaat wonen loopt terug, maar de migratie van jongeren, veelal studenten, neemt toe.

De grotere migratie met Duitsland betreft zowel Duitsers als Nederlanders. Ook hier zijn het vooral Nederlandse gezinnen die net over de grens gaan wonen, maar hun aantal wordt nu overtroffen door een grote en nog groeiende groep Duitse jongeren die in Nederland komen studeren. Door de economische crisis is het gaan wonen over de grens iets afgenomen. Wel is er een omvangrijke groei van de grenspendel ontstaan door Nederlanders die over de grens zijn gaan wonen maar in Nederland zijn blijven werken. •

Bronnen

- Agtmaal-Wobma, E. van, C. Harmsen, L. Dal & M. Poulain 2007. Belgen in Nederland en Nederlanders in België. Centraal Bureau voor de Statistiek, *Bevolkingstrends*, 4^e kwartaal.
- Brockhaus, Y. 2006. *Wonen in Duitsland – leren in Nederland? Onderzoek naar de schoolkeuze van Nederlandse woonmigranten in het Duitse gedeelte van de EUREGIO*. afstudeerscriptie Universiteit Münster.
- Corpeleijn, A. 2009. Grensoverschrijdende arbeid: werken in Nederland, wonen in het buitenland. Centraal Bureau voor de Statistiek, *Socialeconomische trends*, 4^e kwartaal: 45-48.
- Graef, P. & J. Mulder 2003. *Wonen over de grens, een onderzoek naar woonmigratie van Nederlanders naar Duitsland*. Rapport 2003/33. I&O Research, Enschede.
- Houtum, H. van & R. Gielis 2006. Elastische migratie. Nederlandse migranten in de Duitse en Belgische grensgebieden. *Geografie*, 15(8): 24-27.
- Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting 2011. *Grensoverschrijdend wonen, proeftuinen Woonservicegebieden*. Verkenning. Rotterdam.